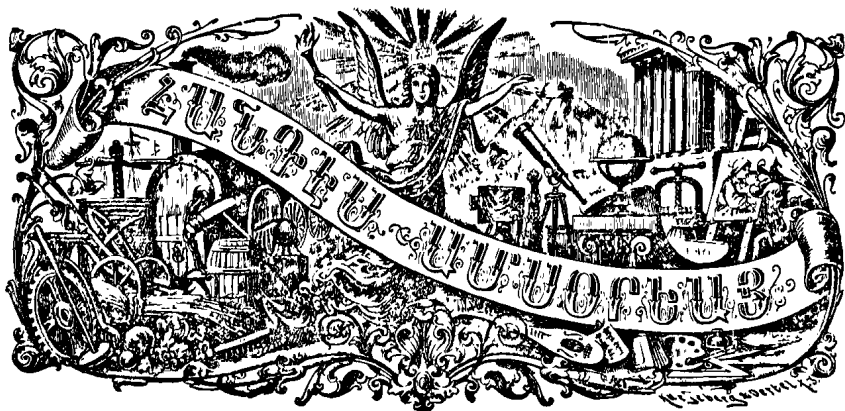

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԱՐՈՒԵՍՏԳԻՏԱԿԱՆ

ԺՁ. ՑԱՐԻ 1902

Տարեկան 10 ֆր. ոսկի — 4 ռբ.:
Ղեկավար՝ 6 ֆր. ոսկի — 2 ռբ. 60 կ.:
Մեկ թիւ կ'արժէ 1 ֆր. — 60 կ.:

ԹԻՒ 10. ՅՈՎՏԵՍՔԻ

ՄԵԺ-ՔԵՐԱԿԱՆՆԵՐ ԳԻՐ. ԱՅՏՆԵՆ

Է.

Միւր-Է.
Թ. 4998:

երկն եօթնակը շառակելի
եղաւ Այտեան
Արեւախալոյսի,
Ալեկնայի Միւր-
Թարեանց Ընդհ.
Արբաճօր, տիւր
վաճառեմ, զոր
գուժեց տեղական
Հայ մամուլն ար-
ժանաւոր ներդրո-
ւեցեմ, իրեն
Թարման Հան-
րային վարակու-

թեան: Ամսկնայի մը ցաւագին տպաւորութիւնը լեզր զոր
զգացիք ի լուր Այտեան ձոր մաշուան, տարիներու ըն-
թացքի մէջ անկուրթեամբ կը հետեւէին իր քաղաքեալ
կուրթեան առաւել կամ իւր աջ յոստատու երկույթներուն:
Եւ իրազեկներու Համար գործախառնակ լիւր հեռու չէր նկա-
տուր ապկոցեմ կանխեղին լիւրեմ, Մեժ անկաւորու-
թեան մը կորուստին գաւառութիւնն էր որ եկաւ խորպէս
ազգէ մը վրայ, եւ անոր զայ մանաւանդ՝ որոնց մտնէ
ծածօք կէն է, Այտեանի բարձր արժանիքին, անոր ան-
զուպական տաղանդին իրեն զաւ Հայերեանցեմ, եւ անոր
բազմակողմանի Հմտութեան՝ իրեն գիտուն միջոց իր պատ-
կանելի աշխարհին մէջ:

Ե.Թ. Գարսն գրեթէ վերջին կիսուն էր որ սկսաւ
եղակել Այտեան, արժանաւոր աշակերտ ու գործակից մեծ
վարպետներու, — Գալմընեան, Գարապէտ, Գալմընեան,
Զալքեան եւ այլն, — որոնք 1840էն առաջ ի լոյս բերին
բազմաթիւ մատենագրութեան մը բովելն, երկարատեւ

ՃԵ

ու մանրակրկտ խաղարկութեանց շնորհիւ, մը Մեքուր-
պեան Հարազատ բարբառը, եւ իրենց զանազան գործերով
ու Թարգմանութիւններով վերադարձեցին կենդանութիւնն առին
Ոսկեգարու պանծալ Հայերեան, որ իրենց սամաշէնդ
զար առաջ իր կատարելութեան բարեւոյցը Հասանձ կը
զէր Վանքեր բոլոր ժամանակից գրաւոր լեզուները,
զգանքի յորինուածով եւ ոսկեգոր գործութեամբ մը առ-
աւելին Թարգմանիչներուն: Այս մեծանուն Ալեկնայի
օրինակ ու առաջնոր Հանդիսացան իրենց յաջորդներուն,
որոնք մէկ իրաւամբ առաւել տեղին կը գրուէր է. Արեւն
Այտեան, եւ աւելի քան կես դարէ ի վեր Ալեկնայի
զարդին անխառն ուղղութիւնն եղան է Հին Հայերեան
մէջ՝ առաջնոր Հայերուն օրինակը: Բայց իրեն Հայերեան
նազեմ, իրեն ամենատեւ ամենագին խաղարկու, տեսա-
կանին մէջ ոչ ոք Հասարակ է Այտեանի, մէկ Ալեկնայ
եւ ոչ այլուն, եւ այս նկատմամբ ամենաբարձր գնահա-
մանց գեր ի վերայ պիտի մնայ միշտ է. Արեւն իր արժանի-
քին բարեւոյթեամբ, իր քննական գերակամութիւնը,
եւրոպական Համարով պատկան, եւ արբար Հայերեան
նոր գերակամութիւնը, որ երբեք միայնեան անուն ծա-
նօթ թերակամութեան յաւելուածաւոր Հրատարակութիւնն
է, Հսկայ գլուխ-գործերն են կամ ամենայն լոնտրան-
ներ, որոնք անպատկառն կը մատակարարեն Հայերեան Հին
ու նոր լեզուի ուսումնասիրութեան: Այտեան ձոր Հայ-
կաւանական գաւառներն յայտնութիւնն էր, կամ իւր
բարբառով մէկ Ալեկնայի զարդին լեզուական սկզբունքին
Համաձայնութեան, ինկերեան Միւրին զգալին անապիւս
Թարգմանութիւնը Մեքուրպեան Հայերեանով, յար եւ նման
միւս Թարգմանութեանց լեզուի:

Գործախառնար, Ալեկնայի վանքեան գրաւոր, մանա-
ւանդ Պոլսոյ գրական շրմանակին մէջ, ընդհանրապէս սխա-
լահայեցաւ կամ պնդեալ մեկնուած էր Այտեանի իր քննա-
կան գերակամութեան Հրատարակութիւնն էր ի վեր, ինչպէս
կը գրէր իրեն ժամանակաւ իր մէկ Պոլսեցի բարեկամին. եւ
միշտ լեզուական անհարկի վերաբանութիւններ Երաթ
գրաւոր այդ սխալ Հայկազգութիւնն էր: Վարդեան թէ է.
Արեւն տապար ի մեռն մեռնեան է գրաւոր գործար
նաւին, — կը գրէր գաւառութեամբ, — եւ փոքր փոքրն է

մապառնիցքն իրենց մտաւոր հասարակութեանով, եւ մարդ ընդունասցանք, սուր կոկիւրն տալար որով թիւն մը կ'ունենայ՝ անոնց վերջնական ընկերակի իմանալով անտառաւ փախարկեցին մէջ. անոնց համար մահաւանդ որ բազմեւ ունեցած էին այդ վեհալուք ու միտանալն սկսեալն սիրուն ծերութեան մահու ծանօթալով, կ'սկսէին կրկնապէս աստաթի պիտի ըլլայ, այդքա առկն. եւ միշտ որ սուրբ արծիւ փանձ վրէպը, մտաբերուն ու մտրոքին անհնուն ձեւերուն մէջէն՝ աշխարհն երկու սեւ ու խորունկ ու մշտաւարժ բոցերովը լուսաւորուն եւ պարկեմն հասարկ մը կատարել խորտառնին կանգուն. կը սկսէին որ պարզ, սրամառ ու խոհական խոսակցութիւնը, ու այն ամբողջ անակութեանն ու հայտարար կան ընդունելութիւնը որով զեւ պատուեց՝ երբ չորս տարի առաջ փառքն ձեւագիրներն ուսումնասիրելու համար մէկ ու կէս ամիս անցուցը ի իննեան. ու այն մտածումը թէ այդ հազարապիւս անգամ ձեւերն եւակը՝ որուն մէջ այդքան պայտառն. եւ այդքան ձգր փոքր մը կը փառք՝ այլ եւս աս ասի մոխիր եւ հիմա, զիս կը լսեն անպարմանելի ցաւերուն մեծ տիրութիւնովը:

Այսինքն ամբողջ մտածողաբարուն մը չի թողուր մեզ՝ Արեւելի պէս, այլ մէկ գիրք մը միայն, «Աշխարհաբարի բնական շերտաւորութիւնը, բայց այդ միակ գիրքը կը բաւ անդրուտաւ պահելու. ու այն անուշ, որովհետեւ գրած մէն եւ քերականացաւ ամուրք ու կատարել, յաւիտենական կենսական, գրած էր որ ոչ միայն կ'պապուցանէ զայն իրականացնողն հզոր, այլսման. ու լրջորեն կազմուած միայն, այլ եւ լայն յղացման յանդուգն ու կանխատես ինքն, արդարեւ, մեծ կանխատեսութիւն պէտք էր ու մեծ յանգիստութիւն՝ որպէս զ՝ Միխիլարեան փանկոտ մը, պայտեղն զարարին տարածութիւնը պաշտումովն. եւ աշխարհաբարի արեւելի թիւերը տարբարաւ միտք մը կ'ընէր աշխարհաբարին կենսակի իրականը հնչակեր, զարարի միջակեղանայական թիւերովն ու զարարարական աշխարհաբարին անիմատութեանը դէմ՝ յարմարէր, այնպիսի միտքն մը՝ երբ զարարութիւն դաւանողը միաշնչան էր սիրելի իննեակի ու իննեակի Միխիլարեաններն մէկ (քան ընդհանրաբար գրած էր իր «Տիեզերական պատմութիւնը, զարարական նմանական զարար» ի «Աշխարհի ուսմանցը, եւ զարարարական այլանգակ աշխարհաբարով մը՝ իր «Բնական շերտաւոր պատմութիւնը», երբ նշյն իսկ յայտը մէկ, բայց ի աշխարհաբարին զատա պաշտական զանգի մը զբաղեւնեք՝ զարարարին մոլեւանդները մեծամասնութիւնը կը կազմեն:

Եւ քաղութիւնը զոր ընդ տուած եւ Այսինքն աւելի մեծ եւ անով որ ոչ միայն ուրիշներուն, այլ ինքն իրեն դէմ իսկ ստիպուած էր ի գործ դնել զայն, որովհետեւ իրեն իսկ, ոչ միայն գիտուն, այլ եւ արուեստագէտ միայն, պիտիցիւթեան զգացումն ունեցող, զարարարին սիրահար էր ընտրելուն՝ բայց զերմանական առաջը կրնալ թեմար մը կազմուած իր միայն զիջած էր բանաստեղծական նախատեսութիւնները զհնչել զիսական սկզբնականներուն անաղարտ ու ռուբրիկան բաղդին լիպ. այն ընկող, անաշտա, աննախապաշար սքին որով քան ընդհանրաբար քան լայցո պատմութիւնը վերջուած էին, Այսինքն անոր երկնարեւել լայցո լեզու, եւ արուստը ըլլալով միտքող որուն կը հնարեմ, եղապատմութիւնը որուն հասու, անխոսապիտեան միակ եղապատմութիւնն էր որուն կրնար հասնել, իրեն պէս յոտակ միտք մը չէր կրնար ընդարեւ որ Հայերէն ընկն կրնար բացառութիւն մը կազմել ինչպիսիքս պատմութեան մէջ յամալ կրկնուած եւ օրէնք դարձած երեւոյթն մը դէմ, զարարած, որքան սկ զերեքին ըլլար, մեծած էր այլ եւս, ու մեծները հանգիստ պէտք եւ թողուլ, աշխարհաբար զարարարին կենդանի յաջորդն էր, եւ իր կենդանութիւնը բաւական էր իր զերարատմութիւնն արգիւցեցնելու համար, անհնարեցնել եր աշխարհաբար ընդունել իր զբաղմուն լեզու, եւ աշխարհաբար իր ինքնուրոյն

կազմուածքով, իր որոշ շերտաւորութեամբ ու անով՝ այնպէս ինչպէս փողոցները զայն լինած էր՝ Եւ Այսինքն ոչ միայն աշխարհաբարին իրաւունքը պաշտպանած եւ այլ եւ անոր կազմութեան մանրամասն պատմութիւնը ցնած եւ այդ պատմական հիմունքներուն վրայ լինելով հնչած եւ աշխարհաբարի շերտաւորութիւնը:

Այսինքն մեծ եղան եւ նաեւ իրեն արբանջայր, իր ու չիմ, եւստիպուն ու աղատամիտ վարչութեանը շնորհիւ եւ որ իննեակի փառքը հասած եւ այն բարեւ գիրքին զոր կը վայելէր այսօր հայ ու եւրոպայի բանասէրներու յարգանքն մէկ, միայնութեան նորադպր զործերը, ճաշեան, դաւելմեքներն, Մէնեկներն, եւս, շատ բան կը պարտին իրենց իրենց մտքն կազմութեանը, իրենց պարունակութեան զիբացմանը տեսակետով: Այսինքն ամէն ազատութիւն տուած եւ անոնց իրենց սիրած էին զերուն մէկ ուղած ձեւով, նին հնարանութիւններ, շերտաւոր ուղիք, որովհետեւ ընկեր, ամէն զոհարարութիւն յանձն առած եւ յայտ մէկ ներկ. համար ճաշեանի մը տարածման, հրատարակելով՝ հակառակ հարկ եղան մեծ ծախքներն՝ անոր սրտաւ աշխատութիւնները, որոշ շնորհիւն. աշխատուն եւ կին եւ գիտութեան միայն ծառայութիւն մատուցանելու քննութիւնն ունեւին: . . . Եւ հանգիստ ամբարեւել, որ Հայոց առաջին բանասիրական լուրջ թերթն էր. այն կ'ըսէր, հիմունքի Այսինքնի շնորհիւ: Այսինքն, իր արբանջայր, զիսական լեզուն եւ մէկ անին մը միայն, — իրեն, իր բոլոր ուժերը, իր բոլոր ժամանակը նուիրելով վարչական պաշտունին, կասեցուցած եւ իր գիտականի գործունեութիւնը, որ, եթէ շարունակաւ ըլլար ինչինի մը անդրութեանը մէջ, անուշալ «Բնական շերտաւորութեան, պէս ըստի մը ուրիշ գործեր կ'ունենային այսօր Այսինքնին սրտաբարուն: Այսինքն իտրհան եւ որ իննեակի փառքն պէս հաստատութեան մը վարչութիւնն ալ՝ «գործ, մէն եւ, այնքան շահեկան ու գեղեցիկ սքան զորի մը յորինումը, եւ սիրով զոհան եւ այդ գործին ի հնչեկական փառաբանութիւնները: Ի արդէն ի՞նչ գործան եւ գրե՛ն՝ արբանջայր կարգիւնի ի սքան, անուշալ չէ գործան երբեք մտածել, ջննել, խոսքերել, եւ՝ նորիցը անոր մէջ յամալ գտած են անուշալ իմանկային ինչպիսիքն էր եւ իտրհաբարուն մը, եւ անոնց գործերուն մէջ աս պայտե՛ն իր աշխատակցութեան բաժնին ունեցան եւ՝ զար միայն նիւթ մը որուն համար իր վարչական զգալմանց յոտանցուած փամանակն քիւ մը կը զողորմ երեւնէ անոր վրայ անխնայն ուսումնասիրութիւններ կատարուած համար, այն եւ հայկական կենդանական երաժշտութիւնը: . . .

Այսինքն իր մատուցած յոտակութիւններն կը միացնեն լայն աշխարհ սիրտ մը: . . .

Ա. ՉՈՐԱՆԵՆԸ

Թ.

ՊՐՈԹԵՆԻ ՀՅՈՒԹՈՒՆ

«Իտալո-թիւս» Թ. 1763: — Այսինքնի մահն եւս կ'ուսին մը յիշատակութիւն իր 35 տարի առաջ, երբ հրատարակուած: «Բնական շերտաւորութիւնն արդէ Հայերէն լեզու, ի Միխիլարեանները միշտ. այն ամէն զարարող միայն մշակած էին՝ երկու զար միտք, երբ գործն սկսած, ժամանակն քիւ շատ ուսումնասիր գաղափարներ հասնելու ըլլալու համար, քիցին անկալ զարար մը արդաւ եւ աղքատ, բայց հասու ժամանակն մը ուր՝ ինչպիսիք եկաւ բուն իսկ նախնեաց հայերէնը գրելու» ըսին, եւ Ե. զարեմ ապին երեցած ամենեւն գեղեցիկ զարար երկերն ու թարգմանութիւններն ի լոյս անեցին: Աշխարհաբարին ընդ աւարտ նայեցան, եւ պէտքն զգալով հանդերձ աշխարհաբար թերթն եւ իրք տպելու, հոգ չընին նոր հայերէնը կարգի գնելու: Արդէն, արտադրութեան կ'համարու լեզուաբար իր լեզուաբար իր կանոնին զինքը, անոր ձերարտութիւնն մը տալու իտրհաբար անդամ: Ժամ առաջ անոր գրեցութիւնն իսկ պէտք էր ինչպիսիք, վերահաստատելով զարարը: Այսը:

նեանք ձեռնարկն արձանագրում կամ զարդարելու խառն արտադրանքներով ողջունեցաւ թէ Միխիլարեաններուն եւ թէ գրասէր Հասարակութեան կողմէ Բազմադասակարգ հրապարակ լեզարեան քերականութեան առարկայ վճարող, երբ աւանտարարներուն պաշտօնական անարկայ վճարող, երբ վեհապետական լուսաւորութեան վճարող, երբ միջնակարգ դպրոցն ու յուսար աշխատակց ուրիշ երկ մէջ կուգար: որ բոլորովին նոր ուղի մը վճարողը Հայ լեզուին առեւել: Այսուհանդէպ որ այս մէջ Հասարակութեան վերջնական Հրատարակութեամբ վճարացուցաներ թէ

— Աշխարհաբար լեզու պիտան լեզու մը չէ, պարզապէս հրապարակ արտադրանք մը չէ, այնպէս որ արտադրողներն ուղղելով՝ բուն Հին ձեռք վերահաստատել կարելի էր:

— Աշխարհաբար լուսնաւորութիւնն է այն ռազմաբանի որ դպրութեան անցանքն է Հին հարկուն մէջ աշխարհաբար մը անցանքն հրապարակ վերջին: Հետեւապէս աշխարհաբարն իրեն հրապարակ անկար լեզու իր գոյութեան իրաւունքն ունի:

— Ինչ որ աշխարհաբարը վճարել կ'որոշէ հրապարակ, օտար լեզուի ազդեցութիւնը չէ պարզապէս, այլ աշխարհաբարն ունի իրեն սեփական հոլովներ խնդարեաններ, աներ, ձեռեր, առանձներ, աստիճաններ, որք ալ թուրքերէն են, մէջ ալ քրդերէն, պարսկերէն կամ արաբերէն, այլ Հայ տաղադրելի բերելն մէջ կ'ազնաւան, Համապատասխան հրապարակ ձեռքուն լա՛վ: Հայտնա յատուկ են, կամ Հայերէն: Այս Հինական նախադասութիւններն կ'անուանէր թէ

— Աշխարհաբարն իրաւունք ունի իրեն Համար քերականութիւն մ'ունենալու:

— Աշխարհաբարն տեսնելներուն շատութիւնն արգելէ չէ աշխարհաբար քերականութիւն չիլնելու: զի ամեն լեզուներ ալ ունեցեր են զաւանգարարածներ, միշտն որ պարզապէս բերմամբ անոնցմէ միտ գերաւորութիւն աւեր է միտերուն վայել: Արեւել, ժողովուրդ, կովորելով, արեւմտեան եւ արեւելեան երկու աշխարհաբարները միայն կ'աւան գէ՛մ դէմք:

— Բայց որովհետեւ Հայոց Հին ռազմաբան պետք կ'ազնել լա՛վ ձեռքուն չէ միտ, եւ զբաղան լեզուի արտադրանքներն չէ բարձրացան, Հարկի ի վերայ կայ որ աշխարհաբար անանք Հին դրական լեզուն Հարուստ բառաւորներով, գունագէտ աներով եւ նաւթ աստիճաններով: որով կարելի է Հասկնալ ընծայել զանոնք: Ուստի, Այսուհանդէպ կ'արեւել թէ ասանց լաւ հրապարակ գիտնալով կարելի չէ աւ աշխարհաբար գիտնալ:

Այսուհանդէպ գործին Հինաւորութեան անկէ աւելի զորտար փաստ չի կրնար ըլլալ որ այս ամէն շնորհաւորութիւններն ոչ որ իրմ առաջ նշեցան կարգաւորան մեռով մը կրցան էր արտադրուել, եւ իրմ նպոյն ալ ոչ որ իրմ աւելի գիտնալուպէս պաշտպանեց աշխարհաբարը: Իր քերական քերականութիւնն եղաւ այն գիտնալու ուստի աշխարհաբարաններուն սերունդներ յաղագրար թաղեցին իրենց ամենեւն Հասաւ գործներն ի ջատագորութիւն իրենց դասին: 35—46 տարիէ Հեռու որ անցաւ Այսուհանդէպ նաւոր Հրատարակութեան ի վեր, իր գիրքը միշտ ընթերցան, միշտ Հնուհեռի վիճակ, եւ աշխարհաբար յարգապէս քերականութիւնը կողողարարեցան իր գրած կառաններուն վայել:

Աշխարհաբարի գասն Հինա վերնապէս լա՛վաւն է: Արեւել գործնական կեանքի պայմաններն անակի վերին որ նոր սերունդը չի կրնար Հին սերունդներուն լա՛վ ժամանակ առաջ հրապարակ: Աշխարհաբարն ասանքն աւելի գիտնել է, եւ կ'ուսնէ իրեն Հայ իր միտքը բանիւ եւ գրով յայտնաւոր է իր պարզ ժամանակի գրադիցները լա՛վ կարողութիւնը գիտնել: Գրաբարը վիճակ բաժնի Հայ չիլնալովն մէջ գիտնալու առարկայէն: պարտաւորաւորներուն: Բայց առ

Հասարակ ամեն Հայ իր լեզուի ունիլի գիտնալը մեծաւոր սովորելու բաժնին կ'արժանանայ:

Արդի Հայերէնին Համար իր անգին նաւապետներն զաս, Այսուհանդէպ քերական միտք մ'եր, Հայ իմացականութեան ամենաբար արտադրանքներն մէջ: Իրենք քիչեր, մը մէջ, թաւան են այն արտադրանքներն զայն ուր կ'անդերեր կ'անար արտադրանք միտքն արտադրող Միխիլարեանին: Գասն աւելի լեզուներու Համար որ Հասաւ արտադրանքն իրաւունքն իմացականութեան: Համար որ Հասաւ արտադրանքն իրաւունքն արտադրանքներ, տեղեկագրութեան թիւնը ինչպէս եւ լուսնաւորութիւնը: Գեղարարական ձեւը մը լիար յորմէ իր ձեռքը փորձան էր յաղագրող չիլը: Այսպիսի գրելն մը պատիւն պիտի բերեր մը ազգին ալ որ պատկանէ իւրովայն մէջ, եւ շղջորդութեան լեզուն լեզուն լեզուն որ Հայապետ գիտնալը արձանագր կ'իտակէն Այսուհանդէպ Հոր վայել: Կարելի չէ վճարել կամ երկրորդ իմացական զարգացման Համար զիցի մը որ կարող է իր մէջէն յարուցանել Այսուհանդէպ նման մեծ գիտնական մը եւ ներշնչել արտադրանքներ մը:

Ժ.

ԳԻՐ. ՆՈՏԵՆՆԵՐԻ «ՔՆՆՈՎԱԼՆ ՈՐԻՆ»

«Մարտի» Թ. 71 — Եւսեփ Յին, զիւրքը, վաճառուեց Արեւելայի Միխիլարեանի արքայազնը: Հաշակար որ Հայ գիտնական Արեւել արքայազնուպէս Այսուհանդէպ մեռ եռթանաւան եւ ութմանայ տարեկան, իրենք, առաջնաւոր գիտնական, իրենք, արքայ մարդ, եւ պատկանալու ազգող Հազարարական Հանգրուանը ասանկէն յաղագրող ի վայելութիւն թէ եւրոպական գիտնական ներկայացուցիչներ, թէ արքայազնական անկեր չիլնալու, աշխարհ գիտնալ-Յուսեփ կայսրը, Հա՛օփ զապը, Աստուծոյ առաջին միտքն Կերտեր, Արեւելայի զարգացուցիչ իւրեքը են այլ նաւոր մարդիկ ասանկէն Համարանք եւ յարգանք էին զայն տալիս Հայը Այսուհանդէպ, աստի նրա մահուան բաժը լեւելով, լաւագործ խոր ցաւակցութիւն յայտնել: Իսկ Հայ ազգը զապը ի վեր ուսող է ըստ արեւմտեան պարծանքով միշտ Արեւել Այսուհանդէպ սիրելի անուանը:

Հայը Այսուհանդէպ ամենագիտար գործը, որ անմահացրէ նրա անուանը, անուանը, նրա Հաշակար որ Հնաւորապէս լեւել է, «Արդի Հայերէնի» ծագման, եւսեփեան, պատմութեան ու ներկայ վիճակի մասին: 1866 թուականին լուս տեսան նրա այդ «Քննական քերականութիւնը», որ յեղափոխիչ նորութիւն էր Հայ լեզուի գիտնական Համար: Աւելի քան 800 մանրաւորութեան էջերով Այսուհանդէպ, երեսուցան գիտնական մեծագործ եւ լեզուաբանական խոր փիլիսոփայական Հայաեղբայր գիտնական, Հնաւորապէս էր մի Հայոց, որի մասին այդ ժամանակ մեր գրականութեան մէջ աստիկ բանական կար, թայց երկու վիճակ կողմերն էլ Հնուհեռ էին խոր գիտնական անակնադիտելի: Այսուհանդէպ առաջինն էր, որ մտնալ էր Հայ լեզուաբանական մէջ գիտնական—էթով: ցիւնական մեծագործ եւ Հնաւորապէս քերականական Այսի: ...

Հայի լեզուն այդ մեծ կորուստի առիթով մեր խմբագրութիւնը Հնաւորապէս յայտնել իր խոր ցաւակցութիւնը Արեւելայի միտքնականութեան:

